

მაია არველაძე

Maia Arveladze

შოთა რუსთაველის სახელობის ლიტერატურის ინსტიტუტი

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

**„ვინ პოეტი და ვინ შავი ქვა!“
აბიხიდან კეთილ გრაფინიამდე**

„Who is a Poet and Who is a Black Stone!“

From Abich to the Kind Countess

In the 19th century, manganese production started in Western Georgia. Many well-known entrepreneurs, writers and public figures were drawn to this business. Akaki Tsereteli was also actively involved in the “black stone fever”. While being in St. Petersburg, young Akaki became familiar with the monograph of the known German geologist Otto Abich who made the important discovery of manganese deposits in the Transcaucasus. Otto Abich was an outstanding expert in the field of geology, but behind his scientific research and observations was the great empire of tsarist Russia, which used all the resources of the conquered and annexed lands to maximize the growth of the empire’s economy, to oppress and deplete the “small peoples”. The colonial policy of the tsarist Russia towards the oppressed peoples was also exhibited by the following fact. Immediately after building the railway line in Shorapani, the government raised the prices for this transportation so making it difficult for Georgia’s industry to advance and even hindered the production of steel in Russia because for the production of steel manganese was required.

After becoming familiar with Abich’s work, Akaki brought famous mining engineers to Georgia, to thoroughly examine the raw materials and the poet himself was also actively involved in this activity. However, Akaki

faced many objections and received lots of undeserved accusations. His sincere desire to develop manganese production, improve Georgia's economic situation and create jobs for the locals, remained completely unappreciated. In his writings, Akaki often recalled and described the experiences he and his companions had while being engaged in this activity. The Censorship Fund of the National Archives of Georgia keeps the resolution of the Black Stone council, according to which Akaki was instructed to submit his writings on manganese ore in Shorapani viregion to the council. The autograph of Tsereteli's unfinished letter "Black Stone Adventure" was attached to the resolution. This letter was not published during Akaki's lifetime. In the letter, the author describes manganese-related events in more detail than in his previous writings. In the aforementioned text, we come across a Russian lady whom the poet refers to as "Countess Galvi." The identity of this lady has not yet been established in numerous studies devoted to Akaki's work. We have investigated and found out that she was the daughter of a wealthy Russian merchant and philanthropist, and her husband was Count of Galve. Countess Adelaide Galfe's benevolent attitude towards Akaki was explained by genetic predisposition of this lady to kindness, as her mother was also known as a noble and charitable person. By examining the date of the council's resolution and the content of the letter, we assumed the approximate date of writing the letter: from August 3, 1912 to November 1912. During the entire period when Akaki was involved in the manganese mining activities, one thought was running through his mind: "Who is a poet and who is a black stone!"

საკვანძო სიტყვები: მანგანუმის მრეწველობა, რუსეთის იმპერია, მოგონებები, დაუმსახურებელი ბრალდებები, საარქივო მასალა.

Key words: manganese industry, Russian Empire, memories, undeserved accusations, archival material.

„ჩემი დაცინება არაფერია, მაგრამ ვნახავ, თუ ამ ყმაწვილმა მთელი ქვეყანა არ გადაიმტეროს!“ – ეს სიტყვები აკაკი წერეთლის ბავშვობაში წარმოთქვა სხვიტორის წერეთლების მამულის განაწყენებულმა მოურავმა, როდესაც პატარა აკაკიმ თავის საბავშვო პიესაში მწვალებლობასა და დამბეზლებლობაში ამხილა. მოგვიანებით პოეტმა ყმაწვილური ნაწარმოებები „იუკადრისა“ და ბუხარში დაწვა (წერეთელი, 2015, გვ. 52).

ძველი ნაწერები კი გაანადგურა, მაგრამ აკაკის წერა არასდროს შეუწყვეტია. წერდა ლექსებს, ექსპრომტებს, პოემებს, მოთხრობებს, პუბლიკაციებს, რეპლიკებს, წერდა ყველაფერზე, რაც კი მისი სამშობლოს ისტორიას, ბედს, აწმყო მდგომარეობას, პრობლემებსა თუ პერსპექტივებს ეხებოდა. წერდა საკმაოდ მახვილგონივრულად და მისი სიტყვები და ფრაზები ქარქაშიდან ამოდებული მახვილივით ცელავდა ყველას და ყველაფერს, რაც კი ოდნავ მაინც აკნინებდა მშობლიურ ენას ან აფერხებდა სამშობლოს წინსვლას.

სრულიად ახალგაზრდა, იგი სამხედრო განათლების მისაღებად სანქტ-პეტერბურგში გაემგზავრა, თუმცა მალევე გადაიფიქრა და სამხედრო სასწავლებლის ნაცვლად სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა. პირველად რომ ჩავიდა რუსეთში, აკაკი წერეთელი უფროსმა ძმამ, მეფის კონვოის ოფიცერმა ილიკომ (იასონ წერეთელი, 1837-1873) „ცარსკოე სელოში“ ბოროდინოს გმირს, გენერალ პეტრე ბაგრატიონს (1818-1876) გააცნო (წერეთელი, 2015, გვ. 78). ვერც გენერალმა დაიყოლია აკაკი სამხედრო სასწავლებელში ჩაბარებაზე, თუმცა განათლებით ქიმიკოსმა, პირველი მშრალი გალვანური ელემენტის გამომგონებელმა, გზაზე დააყენა ახალგაზრდა კაცი და ისიც მისი ხშირი სტუმარი გახდა. არ არის გამორიცხული, რომ სწორედ პეტრეს ოჯახში ენახა ა. წერეთელს ცნობილი გეოლოგის ოტო აბიხის (1806-1886) სტატია კავკასიაში მანგანუმის საბადოების შესახებ, რომელიც მგოსანს მოხსენიებული აქვს თავის პუბლიცისტურ წერილებში „შავი-ქვის ამბავი“ (წერეთელი, 1961, გვ. 75) და „შავი ქვის თავგადასავალი“ (წერეთელი, 2005, გვ. 10).

ცნობილი რუსი (წარმოშობით გერმანელი) ვულკანოლოგი, გეოლოგი და მოგზაური ოტო ჰერმან ფონ აბიხი 1844 წლიდან 42 წლის განმავლობაში იკვლევდა კავკასიის მთებს. 1853 წელს პეტერ-

ბურგში კავკასიის გეოგნოსტიკური მასალების წარდგენისთვის იგი მეცნიერებათა აკადემიის მოქმედ წევრად აირჩიეს. აღიარებულ მეცნიერს კავკასიაში არც მეფის ნაცვლის (1844-1854 წწ.) მიხეილ ვორონცოვის (1782-1856) დიდი მხარდაჭერა და დაფასება დაჰკლებია.

აბიხის ზემოაღნიშნული სტატია „ამიერკავკასიის მანგანუმის საბადოების შესახებ“ დაიბეჭდა 1858 წელს სანქტ-პეტერბურგის ყოველთვიური ჟურნალის „სამთო ჟურნალი“ („Горный Журнал“) მეექვსე ნომერში (Абих, 1858, გვ. 404-433). აბიხის წერილი დაწვრილებით აღწერს კავკასიაში, კერძოდ კი საქართველოს ტერიტორიაზე, ნიადაგის აგებულებას, ქანების ვულკანურ წარმოშობას, გეოლოგიურ შრეებსა და შემადგენლობას. ყველაზე მეტად სტატიაში იკვეთება დასავლეთ საქართველოში მდინარე ყვირილადან ქუთაისის მიმდებარე ტერიტორიამდე გაკეთებული გეოგნოსტიკური ანალიზი. ავტორი გეოლოგიური ტერმინოლოგიით ასაბუთებდა იმ ფაქტს, რომ განსაკუთრებით მდინარე ძირულას და ჭიათურას შორის მდებარე ტერიტორიაზე, საწერეთლოში („Газетно“), აღმოჩნდა მაღალხარისხიანი და მოსაპოვებლად იოლი მანგანუმი, რაც თავისთავად კომერციული კუთხით მომგებიანობას ნიშნავს, თანაც ის რეინის (საფრანგეთი, ევროპა) მიდამოებში მოძიებულზე ბევრად უფრო მაღალი ხარისხის ყოფილა. ჭიათურის მადანი შეიცავდა მანგანუმის (MnO_2) სუფთა ზეჟანგის 76,8%-ს და თავისუფალი იყო მანგანუმის წყალზეჟანგისაგან, რაც ნედლეულის მუქ ფერზეც აისახებოდა (Абих, 1858, გვ. 405-407, 415-416). თუმცა, აბიხი იმასაც აღნიშნავდა თავის ნარკვევში, რომ მადნეული ზოგან საკმაოდ ღრმად იყო ნიადაგში და მისი უფრო დაწვრილებითი შესწავლისთვის მაღალტექნოლოგიური საშუალებები იყო საჭირო (Абих, 1858, გვ. 416).

ოტო აბიხი მაღალკვალიფიციური სპეციალისტი იყო გეოლოგიის დარგში, მაგრამ მისი მეცნიერული გამოკვლევებისა და დაკვირვებების უკან იდგა მეფის რუსეთის დიდი იმპერია, რომელიც ყველა რესურსს იყენებდა დაპყრობილი და შემოერთებული მიწების მაქსიმალური ათვისებისთვის, რათა გაეზარდა იმპერიის ეკონომიკა და „პატარა ერები“ გამოეფიტა და დაეკნინებინა. ჯერ კიდევ 1825 წელს საქართველოში, კერძოდ ტყიბულში, ცნობილი იყო ქვანახშირის კერების არსებობის შესახებ. 1847 წელს თვით მიხეილ ვორონცოვი ჩარეულა საქმეში, მაგრამ საბადოს დამუშავება 1850 წელს შეჩერებუ-

ლა (ყუშიტაშვილი, 1969, გვ. 55). 1869 წელს დაიწყო ტყიბულის ქვანახშირის საბადოს გაყიდვა-შემქნის ციებ-ცხელება და ამ საქმიანობის ისტორიის ახალი ფურცელი გადაიშალა. ქვანახშირის საბადოს მიწის ნაკვეთი მისმა მეპატრონეებმა თავადებმა აგიაშვილებმა და კანდელაკებმა (1846 წელს მათ ეს მიწა გლეხ ბოჭორიშვილთან ერთად ხაზინისგან ჰქონდათ მიღებული იჯარის სახით 36 წლის ვადით) დიდ რუს მეწარმეს, ერთ დროს ოდესის ქალაქის თავსა და ხელმწიფის საიდუმლო მრჩეველს, ნიკოლაი ნოვოსელსკის (1818-1898) მიჰყიდეს 80000 მანეთად. ნასყიდობის გაფორმება გააჭიანურა იმ გარემოებამ, რომ ნაკვეთის კიდევ სხვა მფლობელებმა, გლეხმა ქასრაშვილმა და ნიჟარაძის ქვრივმა ეკატერინა გამრეკელმა, გამოთქვეს პროტესტი. თავისთავად ქვანახშირის საბადოს ნაკვეთის შეფასებაც არასწორად მოხდა, თანხა მიზერული იყო. სინამდვილეში საბადოს ღირებულება სულ ცოტა მილიონ მანეთს სცდებოდა. მიწის და საბადოს გადარჩენის მიზნით ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, განათლებით იურისტი, ნიკო ნიკოლაძე (1843-1928) ვექილად დაუდგა აგიაშვილებსა და კანდელაკებს და რამდენიმეწლიანი ბრძოლის შემდეგ სასამართლოს გადაწყვეტილებით ნიკოლაძე ტყიბულის ქვანახშირიანი მამულის ერთი ნაწილის მფლობელი, ხოლო ნოვოსელსკი მეორე ნახევრის მეპატრონე გახდა (იხ. გაზ. „დროება“, 1871, №35, გვ. 1,2; №49, გვ. 3; 1873, №3, გვ. 4; 1874, №444, გვ. 1). ეს მხოლოდ ერთი მაგალითია იმისა, თუ როგორ უნდოდათ უცხოელებს, იაფად ჩაეგდოთ ხელში ჩვენი სასარგებლო წიაღისეული და როგორი ბრძოლით უხდებოდათ ქართველებს სამართლიანობის დაცვა.

აკაკიმ წაიკითხა აბიხის კვლევა და მოხვდა პარალელურ სამყაროში, რასაც დღეს ბიზნესინტერესების გარემო ჰქვია. სურვილს – მარგანეცის მოპოვებას საქართველოსთვის ეკონომიკური დოვლათი მოეტანა, რომ ეს ბუნებრივი სიმდიდრე უცხოელებს არ ჩაეგდოთ ხელში, ადგილობრივი გლეხები რომ დასაქმებულიყვნენ და მოსახლეობა წელში გამართულიყო, არასდროს დაუტოვებია მგოსანი. გიჟად და გადარეულადაც კი მონათლეს (წერეთელი, 1960ბ, გვ. 391). ბეჟან წერეთლისადმი (1845-1913) გაგზავნილ წერილში კარგად ჩანს მგოსნის დიდი გულის ტკივილი: „*იმას კი ვერ წარმოვიდგენდი, თუ იქამდინაც მიაწევდა ჩემდამი შურის ძიება და მტრობა, რომ იმ კაცს, რომელსაც მცირე რამ მიუძღვის ჭიათურის ხორცშესხმაში, ასე*

უსამართლოდ მოეპყრობოდენ და გაჰკიცხავდენ?“ (წერეთელი, 1963, გვ. 230) და აკაკი წერეთელი სულ იმის მტკიცებაში იყო, რომ მას ე.წ. „ქვა-გუნდის“ საქმეში პირადი ანგარიში არ ჰქონდა და მისი „სურვილია ცდა არის, რომ ყველამ ისარგებლოს და არცერთი მადნის პატრონი და მუშა ჩვენში ხელ-ცარიელი არ დარჩეს“ (წერეთელი, 1960ა, გვ. 473).

გრძელი და ხმაურიანი გზა გაიარა ჭიათურაში მანგანუმის მოპოვებისა და ამ საქმიანობის განვითარების ისტორიამ. აკაკი კი მუდამ ჩართული იყო „მარგანეცის“ ამბებში. ჯერ წარმოშობით სერბ მკვლევარ-გეოლოგთან სპირიდონ სვიმონიჩთან (1846-1905) ერთად იკვლევდა მადანს. დედით ქართველი სვიმონიჩი ქართულ ენასაც სრულყოფილად ფლობდა და ქართული საქმისადმი კეთილსინდისიერადაც იყო განწყობილი. მერე რუს სამხედრო ინჟინერთან ალექსანდრე საროკინთან (1795-1869) და 1872-1877 წლებში გეოლოგიური კვლევებისთვის კავკასიაში მივლინებულ სამთო ინჟინერ ლეოპოლდ ბაცევიჩთან (1849-1923) ერთად მოამზადა ჭიათურის მანგანუმის კვლევითი დასკვნა. სკეპტიკურად განწყობილი ადამიანები, რომლებიც 70-იანი წლების დასაწყისში დაცინვით უყურებდნენ „შავი ქვის“ საქმეს, ნელ-ნელა ჩაებნენ „ბიზნესში“ და ზოგმა გამორჩენაზეც კი დაიწყო ფიქრი. აკაკი წერეთელს კი ბევრი წინააღმდეგობა შეხვდა. საბადოებიდან მადნის გამოზიდვის მიზნით არსებული ბილიკების საურმე გზად გადაკეთება თავისი ხარჯით დააპირა, მაგრამ მემამულეები შეეწინააღმდეგნენ. შემდეგ სალომე წერეთელმა, რომლისგანაც აკაკის იჯარით ჰქონდა მიწები აღებული, უღალატა. მგოსანმა მტრებიც გაიჩინა, მაგრამ ბევრი კეთილი ადამიანი ამოუდგა მხარში. შიგადაშიგ თავის პუბლიკაციებში „ქვა-გუნდისა“ და „მარგანეცის“ ირგვლივ განვითარებულ მოვლენებსაც აღწერდა ხოლმე. ერთ-ერთ ასეთ წერილში თან ირონიული და თან სევდანარევი ისტორიაც კი გაიხსენა, საწერეთლოში მამამისი როსტომ წერეთელი (1802-1876) ფრანგებთან სიტყვიერად დადებული ხელშეკრულების (იგულისხმებოდა დასტურად ულვაშზე ხელის გადასმა) გამო კუთვნილი მიწების შავი ქვის მოსაპოვებლად გასხვისებაზე მტკიცე უარზე რომ იდგა: „სხვასთან მაქვს საქმე დაჭერილი და გათავებულაო!“ (წერეთელი, 1960ბ, გვ. 398). უარი ძალაში დარჩა როსტომ წერეთ-

ლის გარდაცვალებამდე და გარდაცვალების შემდეგაც, რადგანაც ამ „სიტყვის გაუტეხლობა“ პოეტს მშობლისგან ანდერძად დარჩა.

1880-იანი წლებიდან გაჩნდა მადნის ტრანსპორტირების არსებული საშუალებების, ცხენების, ჯორების, აქლემებისა და ურმების სარკინიგზო ინფრასტრუქტურით ჩანაცვლების აუცილებლობა. ამ საკითხში აკაკი წერეთელი და ნიკო ნიკოლაძე თანამოაზრეები იყვნენ და ხანგრძლივი ბრძოლის შედეგად „*მიაღწიეს სასურველ შედეგს. დაიწყო რკინიგზის მშენებლობა და 1895 წლის შემოდგომას შორაპან-ჭიათურას შორის მარგანეცით დატვირთული პირველი მატარებელი გამოჩნდა*“ (კოჭლავაშვილი, 1958, გვ. 81). თუმცა რუსულმა მთავრობამ რკინიგზას მაღალი ტარიფები დაუწესა და ახალი ტრანსპორტით სარგებლობა მომდევნო რამდენიმე წელიწადი ვერ მოხერხდა. ამ ფაქტით ნათლად იკვეთება მეფის რუსეთის ბოროტი დამოკიდებულება პატარა ერების მიმართ. იმისთვის, რომ საქართველოში მრეწველობის წინსვლა შეეფერხებინა, სარკინიგზო ტრანსპორტზე ფასების გაზრდით რუსეთში ფოლადის წარმოებასაც კი შეუშალა ხელი, რადგანაც მანგანუმი სწორედ ფოლადის მიღებისთვის იყო საჭირო.

გადიოდა წლები და ისევ წერდა და ისევ იგონებდა მგოსანი მანგანუმის საქმესთან დაკავშირებულ ისტორიებს. საქართველოს სახელმწიფო არქივში დაცულია 1912 წლის 31 ივლისით დათარიღებული რუსულენოვანი საბუთი – „*შავი ქვის მრეწველთა საბჭოს დადგენილება: მოისმინა რა ყრილობის საბჭომ მანგანუმის განვითარების ისტორიის საქმის მასალების დასაბეჭდად გამოყოფილი ფულის საკითხი, დაადგინა: „სთხოვოს თავ. აკაკი წერეთელს, ამ უკანასკნელმა გამოუგზავნოს ყრილობის საბჭოს მისი სტატიები შორაპანის მაზრაში მანგანუმის მადნის შესახებ, შემდგომ კი გამოუყოს მას 600 მანეთი სალაროს მდგომარეობის შესაბამისად. საბჭოს კანტორის მმართველი*“ (საქართველოს... ფურც. 33). ფულადი თანხის გამოყოფის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება. საარქივო მასალებში ინახება ა. წერეთლის დაუმთავრებელი წერილი, ავტოგრაფი „შავი ქვის თავგადასავალი“, რომელშიც პოეტი მიმოიხილავს მანგანუმის მოპოვებასთან თავის ურთიერთობისა და ჩართულობის მთელ ისტორიას. ეს წერილი აკაკის სიცოცხლეში არ გამოქვეყნებულა. პირველად ის დაიბეჭდა 1953 წელს „საისტორიო მოამბის“ მეშვიდე წიგნში (წერეთელი, 1953,

გვ. 413). მოგვიანებით წერილის ტექსტი შევიდა „აკაკის კრებულში“ (წერეთელი, 2005, გვ. 10). არ არის გამორიცხული, აკაკიმ წერილის დასრულება მოუცლელობის გამო ვერ მოახერხა. როდესაც საბჭომ ზემოაღნიშნული დადგენილება მიიღო, მგოსანი იმყოფებოდა რაჭა-ლეჩხუმში, ცნობილ „მოგზაურობაში“ (1912 წლის 21 ივლისიდან 2 აგვისტოს ჩათვლით); 3 აგვისტოდან 7 ნოემბრამდე მწერალი მოძრაობდა ქუთაისსა და თბილისს შორის, ნოემბერში კი გაემგზავრა რუსეთში, სადაც 1913 წლის იანვრის ბოლომდე დარჩა; 1912-1913 წლებში გამოვიდა მწერლის ნაწარმოებების ნაწილი კრებულის „ჩემი ნაწერების“ I და II ტომები; 1912 წელს ა. წერეთელმა სასამართლოში საქმე აღძრა მდიდარი სომეხი მეწარმის, ვინმე მადათოვის წინააღმდეგ. მადათოვმა უკანონოდ შეისყიდა აკაკის კუთვნილი მიწები სოფელ ბუნიკაუთში, რომლის მიდამოებშიც მანგანუმის მადანი მოიპოვებოდა. 1912 წლის 12 აპრილს პოეტმა თავის ახლო მეგობარს კოტე (კონსტანტინე) აბდუშელიშვილს (1862-1935) მიანდო „*მთელი უძრავი ქონების მართვის უფლება და ამ მართვასთან დაკავშირებული ყოველგვარი საქმეების მოგვარება, ყველა აქტებსა და პროცესებში მონაწილეობა*“ (სხვიტორის... N4875). ამავე წელს მგოსანმა სანქტ-პეტერბურგიდან კ. აბდუშელიშვილს მისწერა: „*შენი იმედი მანდ უფრო მაქვს, ვიდრე ჩემი თავის! მადათოვის საქმე – შენ იცი და შენმა კაი კაცობამ...*“ (წერეთელი, 1963, გვ. 305). 1914 წლის თებერვალში აკაკი წერეთელმა სასამართლო პროცესი წააგო. ყოველივე აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია, ვივარაუდოთ, რომ ეს დაუშთავრებელი წერილი აკაკიმ დაწერა 1912 წლის 3 აგვისტოდან 1912 წლის ნოემბრამდე.

დამამტკიცებელი საბუთების არქონის გამო ვერც იმას ვიტყვით, ჩააბარა თუ არა აკაკიმ საბჭოს მოთხოვნილი სტატიები. ფაქტი ერთია, აღნიშნული წერილი მთლიან სურათს ხატავს „შავი ქვის“ საქმიანობასთან მგოსნის კავშირზე და ბევრი პასაჟი გამოქვეყნებული წერილებიდან მეორდება. ერთ-ერთი ასეთი ეპიზოდია აკაკისა და გრაფინია გალვეს საქმიანი ურთიერთობა სანქტ-პეტერბურგში. მანამდე ეს ქალბატონი პოეტს ნახსენები ჰყავდა სტატიაში „შავი ქვა“, რომელიც 1889 წელს სამ ნაწილად დაიბეჭდა გაზ. „ივერიაში“ (N224, გვ. 1-2; N257, გვ. 1-2; N269, გვ. 1-3). სტატიის მიხედვით, გრაფინია დაინტერესებულია „შავი ქვის“ ბედით და დიდი დახმარებაც გაუწევია მანგანუმის წარმოებისათვის (წერეთელი, 1960ბ, გვ. 393). წერილ-

ში „შავი ქვის თავგადასავალი“ პოეტს უფრო დაწვრილებით აქვს მოთხრობილი გრაფინიას მიერ გაწეული დახმარების შესახებ. გრაფინიამ აკაკი რუსეთის შინაგან საქმეთა მინისტრს (1879-1880 წწ.) ლევ-მაკოვს (1830-1883) შეახვედრა. მაკოვმა დიდი ინტერესი გამოთქვა და ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ რადგანაც რუსეთს ფოლადის დასამზადებლად მანგანუმის მადნეული საზღვარგარეთიდან შემოჰქონდა, ამ საქმეში დახმარების გაწევა მთავრობის ვალდებულებად დახატა და ქართველ პოეტს დახმარება აღუთქვა. გრაფინიამ კი მგოსანი დააიძეა და წილში შეყვანაც მოითხოვა (წერეთელი, 2005, გვ. 13).

ა. წერეთელი სანქტ-პეტერბურგში 1891 წლის ზაფხულამდე პერიოდში ბოლოს მხოლოდ 1879 წელს, ზამთარ-გაზაფხულზე, იმყოფებოდა. სწორედ 90-იანი წლების დასაწყისში უნდა შემდგარიყო ეს მოლაპარაკება. გეგმები კი 1893 წელს მაკოვის თვითმკვლელობამ ჩაშალა, თუმცა გრაფინიამ მაინც გააგრძელა საქმის „მოგვარება“. აკაკის რუსი ნაფიცი ვეჟილი და რუსეთის ოქროს საბადოების ერთ-ერთი მფლობელი ალექსეი ოსტრიაკოვი გააცნო და მასთან ხელშეკრულებაც გააფორმებინა. საქმეში დაბრკოლებები არ ილეოდა, მაგრამ ქალბატონმა 10000 მანეთი მაინც გადაუხადა აკაკის საქმის წამოსაწყებად (წერეთელი, 2005, გვ. 14). მერე კი მოხდა ის, რასაც მგოსანი „პოეტური ოცნების გათამაშებად“ აფასებს, ვერ გაითვალისწინა ადამიანების „სხვანაირი შეხედულება“, რომ ხალხისთვის „საზოგადო საქმე საპირადოს წარმოადგენდა“ (წერეთელი, 2005, გვ. 15) და თითქოს ხელიც კი ჩაიქნია „პარალელურ სამყაროზე“. კეთილი ქალბატონი კი, რომელსაც აკაკის ნაწერებში 1912 წლის შემდეგ აღარ ვხვდებით, გახლდათ გრაფინია ადელაიდა გალვე (1842-?), ორენბურგის მკვიდრის, მდიდარი ვაჭრის, ოქროს მრეწველის, გავლენიანი ადამიანისა (1819 წლიდან სანქტ-პეტერბურგის მასონთა ლოჟის „რჩეული მიხეილის“ წევრი) და ქველმოქმედის ივანე ბაზილევსკის (1791-1876) ქალიშვილი, მეორე ქორწინებით (1871 წლიდან) გრაფ ჰენრიხ გალვეს (1826-1882) მეუღლე. ი. ბაზილევსკი სანქტ-პეტერბურგში საცხოვრებლად 1860 წელს გადავიდა. მისი მეუღლე (ადელაიდას დედა) ვარვარა ოზნობიშჩინა (1807-1892) საზოგადოებისთვის ცნობილი იყო, როგორც სტუმართმოყვარე, კეთილშობილი და ქველმოქმედი ქალბატონი (<https://bogatov.info/Genbase6?p=adelaida;n=bazilevskaya>). ბაზილევსკების ნათესაური კავშირი აკაკის ცოლთან ნატა-

ლიასთან (1847-1933) მოპოვებული მასალებით არ დასტურდება. აკაკი წერეთლის ნაცნობობა და ახლობლობა რუსეთის არისტოკრატიის თვალსაჩინო წარმომადგენლებთან გასაკვირი არ არის. ის ხომ ცხრამეტი წლის ჭაბუკი რუსეთში პირველივე გამგზავრებისას მშობლების დავალებით (უფრო კი დავალდებულებით) ოდესაში მიხეილ ვორონცოვის ქვრივს, ელისაბედს (1792-1880) ესტუმრა და იმავე დღეს გაიცნო ელიტარული საზოგადოების წარმომადგენლები (წერეთელი, 2015, გვ. 69-76). რაც შეეხება გრაფინიას, მიუხედავად იმისა, რომ მანგანუმის საქმიანობიდან წილი მოითხოვა, ადელაიდას კეთილი განწყობა აკაკის მიმართ ამ ქალბატონის გენეტიკას უფრო უნდა მივაწეროთ. მიუხედავად იმისა, რომ შინაგან საქმეთა მინისტრის თვითმკვლევლობამ (1883 წ.) უიმედობა გამოიწვია, ამ დროისთვის უკვე დაქვრივებულმა გრაფინიამ მაინც საკმაოდ დიდი თანხა გაიღო მანგანუმის საქმიანობის წელში გასამართად, მაგრამ, სამწუხაროდ (ან, იქნებ, საბედნიეროდაც), აკაკის არ ეყო „ბიზნეს მოქნილობა“ და, სავარაუდოდ, კეთილ გრაფინიასთან ურთიერთობასაც დაესვა წერტილი. ბევრი მეგობარი ჰყავდა, ბევრიც მტრად გადაეკიდა, მაგრამ წერა არასდროს შეუწყვეტია. ისევ წერდა ლექსებს, პოემებს, ისევ წერდა ყველაფერზე, რაც მისი ქვეყნის პრობლემებს ეხებოდა და ისევ უტრიალებდა თავში აზრი: „ვინ პოეტი და ვინ შავი ქვა!“

გამოყენებული ლიტერატურა:

- კოკლავაშვილი, ა. (1958). ა. წერეთელი და ჭიათურის მარგანეცი, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- საქართველოს... საქართველოს სახელმწიფო არქივი, ფონდი 417, საქმე 1412. სხვიტორის... მინდობილობა. სხვიტორის აკაკი წერეთლის სახლ-მუზეუმის ფონდი, მინდობილობა.
- ყუშიტაშვილი, ა. (1969). ტყიბულის ქვანახშირის მრეწველობის განვითარება (1845-1965 წწ.), ჟ. „მაცნე“, №1, თბილისი: „მეცნიერება“.
- წერეთელი, ა. (1953). შავი ქვის თავგადასავალი, საისტორიო მოამბე, ტ. VII, თბილისი.
- წერეთელი, ა. (1960ა). ქვა-გუნდის ამბავი, თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ ტომად, ტ. XI, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.

- წერეთელი, ა. (1960ბ). შავი ქვა, თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ ტომად, ტ. XII, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- წერეთელი, ა. (1961). მოგონება მარგანეცის გამო, თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ ტომად, ტ. XIII, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- წერეთელი, ა. (1963). წერილი კოტე აბდუშელიშვილისადმი, თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ ტომად, ტ. XV, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- წერეთელი, ა. (2005). შავი ქვის თავგადასავალი, აკაკის კრებული, ტ. II, თბილისი: თსუ გამომცემლობა.
- წერეთელი, ა. (2015). ჩემი თავგადასავალი, თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. VII, თბილისი: „საქართველოს მაცნე“.
- Абих, О. (1858). О Марганцовых рудах в закавказском крае, 1858, № „Горный Журнал“, N 6, Санкт-Петербург.
- <https://bogatov.info/Genbase6?p=adelaida;n=bazilevskaia>

References:

- Koch'lavashvili, A. (1958). A. Ts'ereteli da ch'iaturis marganetsi. [A. Tsereteli and Chiatura Manganese]. Tbilisi: „Sabchota Saqartvelo“.
- Q'ushit'ashvili, A. (1969). Tq'ibulis kvanakhshiris mrets'velobis ganvitareba (1845-1965). Zh. „matsne“, N 1]. [Development of Tkibuli Coal Industry (1845-1965). mag. „Macne“, N 1]. Tbilisi: „Metsniereba“.
- Sakartvelos... Sakartvelos sakhelmts'ipo arkivi, pondi 417, sakme 1412 [The state ... The state archive of Georgia, fund 417, case 1412].
- Skhvit'oris... mindobiloba. Skhvit'oris Ak'ak'i Ts'eretelis sakhl-muzeumis pondi, mindobiloba [Skhvitori's... power of attorney. The fund of the house-museum of Akaki Tsereteli in Skhvitori. power of attorney].
- Ts'ereteli, A. (1953). Shavi kvis tavgadasavali. Saist'orio moambe, t'. VII]. [The Adventure of Black Stone. Historical Story, v. VII]. Tbilisi.
- Ts'ereteli, A. (1960a). Kva-gundis ambavi. Tkhzulebata sruli k'rebuli tkhutmet' t'omad, t'. XI]. [The Story of the Stone-team. A complete collection of selected works in fifteen volumes, v. XI]. Tbilisi: „Sabchota Saqartvelo“.
- Ts'ereteli, A. (1960b). Shavi kva. Tkhzulebata sruli k'rebuli tkhutmet' t'omad, t'. XII]. [Black Stone. A complete collection of selected works in fifteen volumes, v. XII]. Tbilisi: „Sabchota Saqartvelo“.

- Ts'ereteli, A. (1961). Mogoneba marganetsis gamo. Tkhzulebata sruli k'rebuli tkhutmet' t'omad, t'. XIII]. [Memori due to Mandanese. A complete collection of selected works in fifteen volumes, v. XIII]. Tbilisi: „Sabchota Saqartvelo“.
- Ts'ereteli, A. (1963). Ts'erili Kot'e Abdushelishvilisadmi. Tkhzulebata sruli k'rebuli tkhutmet' t'omad, t'. XV]. [A Letter to Kote Abdushelishvili. A complete collection of selected works in fifteen volumes, v. XV]. Tbilisi: „Sabchota Saqartvelo“.
- Ts'ereteli, A. (2005). Shavi kvis tavgadasavali. Ak'ak'is k'rebuli, t'. II]. [The Advanture of Black Stone. Akaki's Collection, v. II]. Tbilisi: “TSU Press”.
- Ts'ereteli, A. (2015). Chemi tavgadasavali. Tkhzulebata sruli ak'ademiuri k'rebuli ots t'omad, t'. VII]. [My Edventure. An academic edition of complete collection of selected works in twenty volumes, v. XII]. Tbilisi: „Saqartvelos Macne“ .
<https://bogatov.info/Genbase6?p=adelaida;n=bazilevskaya>
- Abich, O. (1858). O margancovykh rudach v zakavkazckom krae. ž. „Gornyj Žurnal“, N 6]. [About Manganese Deposits in Transcaucasia. Mag. „Mining Magazine“, 6]. St. Petersburg.